

CONVERSA

JAUME SUBIRÓS

CUINER I DIRECTOR
DEL MOTEL EMPORDÀ
DE FIGUERES I
L'ALMADRABA PARK
HOTEL DE ROSES

PRIMERS RELLEUS

MONTSERRAT
SEGURA

ENTITAT

FUNDACIÓ SANT
VICENÇ DE PAÛL

ENTREVISTA

PAU RIBERA

RETRAT DE FAMÍLIA

ELS FONT,
DE MARZÀ

PERFILS

JOSEP M.
SALVATELLA
JOSÉ SALAZAR
ELVIRA PUJOL

PATRIMONI

EL CLAUSTRE
DE SANT DOMÈNEC
JOAN TOMÀS
A L'ALT EMPORDÀ
EL CUCUT
I LA PUPUT

INDRET

CABANELLES

A PEU I EN BICI

EL PERTÚS
DE NAVATA A
SANTA MARIA
DE L'ESTELA

alberes

DOSSIER

VINGUTS DE LLUNY

37 PÀGINES QUE PARLEN DE LA GENT QUE VA HAVER
DE MARXAR DE CASA SEVA PER BUSCAR NOVES
OPORTUNITATS EN FÀBRIQUES, AL CAMP, EN LA
CONSTRUCCIÓ, EN EL SECTOR SERVEIS
DERIVAT DEL TURISME...
I QUE AVUI JA HAN ARRELAT
A CASA NOSTRA

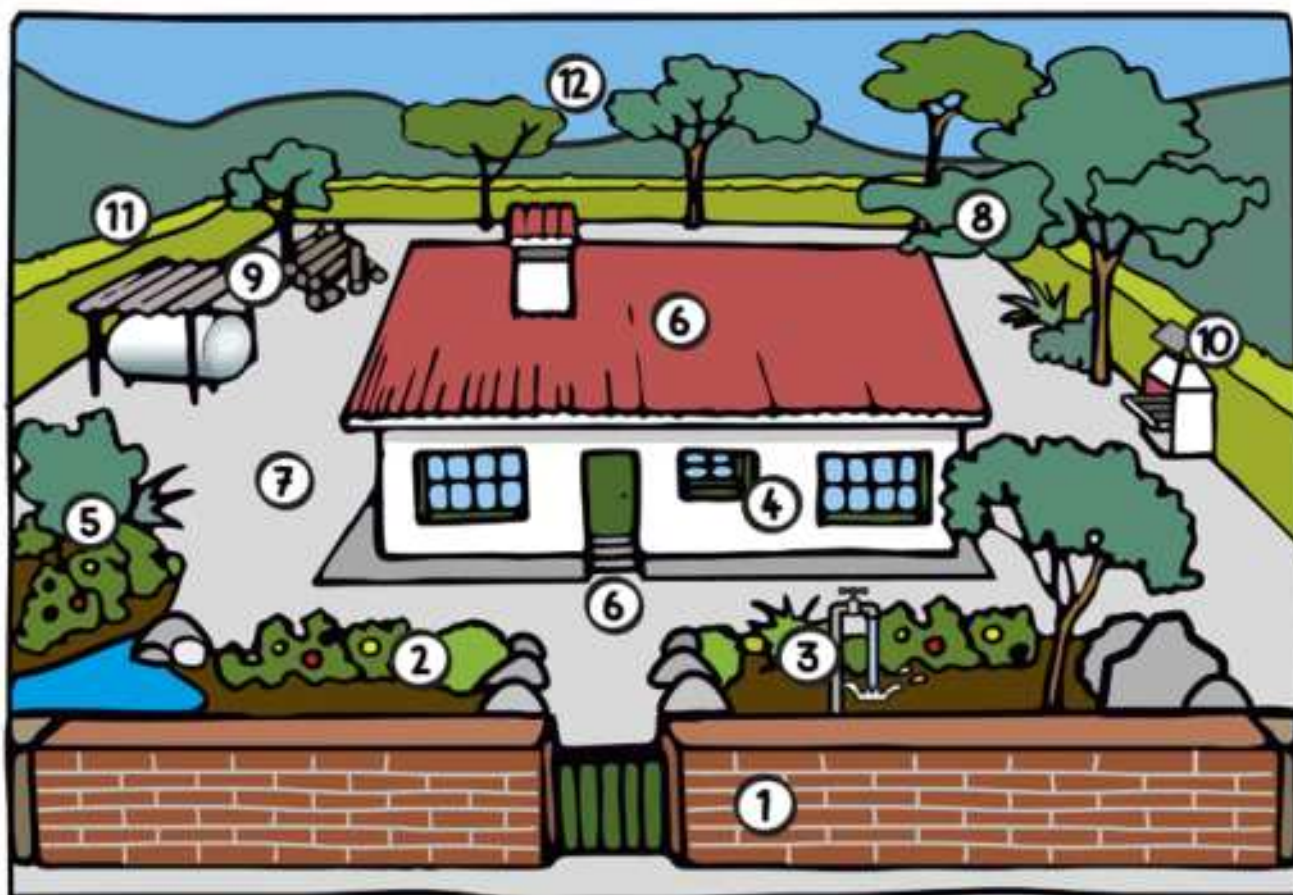

PVP 12€

Els incendis no s'apaguen a l'estiu

Prepareu casa vostra!

Quina estructura de jardí afavoreix l'autoprotecció?

1. Tanques incombustibles. En cas de tanques vegetals, discontinuïtats amb materials no inflamables.
2. Vegetació resistent al foc, separada de l'habitatge.
3. Punt d'aigua proper a l'habitatge (piscina, sortida d'aigua, font, etc.).
4. Portes i finestres de materials poc combustibles, parets no rugoses i obertures resguardades.
5. Aclarides periòdiques, desbrossades, podes, regis i eliminació i gestió de restes vegetals.
6. Entrada i sortida de l'habitatge i teulades lliures de vegetació seca, matollars i volada arbòria.
7. Graves, lloses o pedres, petits estanys o materials no inflamables.

Elements de risc que cal que eviteu

8. Continuitat entre la vegetació tant horitzontal com vertical i volada arbòria sobre la teulada.
9. Acumulació de fullaraca, llenya i altres combustibles (gas, GLP i fens) a l'habitatge i al jardí.
10. Punts de foc sense barret de xemeneia ni mataespumes, amb arbrat proper.
11. Tanques vegetals, sobretot d'espècies del tot desaconsellades.

Espècies de plantes recomanades

12. Espècies vegetals autòctones, adaptades a les condicions climàtiques de la zona. Cal evitar sempre les espècies exòtiques invasores. Espècies que acumulin humitat i generin poca vegetació morta, de baixos nivells d'olis, resines volàtils o cera.

Diputació de Girona

Autoprotegeix-te

+ informació

DIRECTORA >

Roser Bech Padrosa
ros@grupgavarres.cat

COORDINACIÓ CONTINGUTS >

Lia Pou
alberes@grupgavarres.cat

REDACCIÓ >

Telèfon 972 46 29 29
alberes@grupgavarres.cat

COL·LABORADORS >

Borja Balsera Morcillo
Maite Barcons Reniu
Mònica Bazán Maestro
Lurdes Boix Llonch
Josep Bosch Darné
Gerardo Boto Varela
Sílvia Carbó
Joan Cos
Ernest Costa i Savoia
Jordi Cruells Ros
Josep M. Dacosta
Marc Faro Costa
Xavier Febrés
Ponç Feliu
Joan Ferrerós
Marina Gibert
Pere Guanter Subirà
Isabel Guzman Ivars
Eduard Martí
Javier Martín Uceda
Cristina Masanés
Francesc Montero
Anna M. Oliva
Marta Palomeras
Guerau Palmada
Anna Pi Vilà
Josep Playà Maset
Jordi Puig
Enric Pujol
Marisa Roig Simon
Montserrat Segura
Erika Serna Coda
Lluís Serrano
Miquel Serrano
Anna Teixidor
Liliana Tomàs i Roch
Margaret Townsend Pi-Sunyer
Enric Tubert
Cristina Vilà

EDICIÓ DE TEXTOS >

Roser Bech Padrosa

IMPRESSIÓ > Agpograf

DISTRIBUCIÓ > GLV

DIPÒSIT LEGAL > GI-460-2009

ISSN > 2013-5270

eg

EDITORIAL GAVARRES

Germà Agustí, 1
17244 Cassà de la Selva
Telèfon 972 46 29 29
www.grupgavarres.cat

DIRECCIÓ EDITORIAL >

Àngel Madrià
angel@grupgavarres.cat

DIRECCIÓ D'ART I MAQUETACIÓ >

Jon Giere i Mònica Sala
alberes@grupgavarres.cat

COMUNICACIÓ >

Lia Pou
comunicacio@grupgavarres.cat

ADMINISTRACIÓ >

gestio@grupgavarres.cat

SUBSCRIPCIONS >

subscripcions@grupgavarres.cat

ALTRES PUBLICACIONS >

cadipetraforca@grupgavarres.cat
garrotxes@grupgavarres.cat
gavarres@grupgavarres.cat
garonanogueres@grupgavarres.cat

PUBLICACIÓ ASSOCIADA A >

editors de revistes i digitals

> Premis APPEC
'Millor Editorial en Català 2008'

> Premis ADAC 'Millor empresa 2020'

FOTO DE PORTADA
REALITZADA AMB MATERIAL
CEDIT PER ALFONS GUMBAU,
JON GIERE I ÀNGEL MADRIÀ.
AUTORA: MÒNICA SALA
AMETLLER.

SUMARI

4-5 PRIMERS RELLEUS

La infantesa i altres pàtries

MONTSERRAT SEGURA (TEXT) // MARINA GIBERT (IL·LUSTRACIÓ)

6-11 ACTUALITAT

ENTITAT / ENTREVISTA / REPORTATGE / PUBLICACIONS

12-16 CONVERSA

Jaume Subirós

XAVIER FEBRÉS (TEXT) // EDUARD MARTÍ (FOTOGRAFIA)

18-23 RETRAT DE FAMÍLIA

Els Font, de Marzà

CRISTINA VILÀ (TEXT) // BORJA BALSERA MORCILLO (FOTOGRAFIA)

24-29 PERFILS

Josep M. Salvatella / José Salazar / Elvira Pujol

ROSER BECH PADROSA / LLUÍS SERRANO / LURDES BOIX LLONCH (TEXT)
EDUARD MARTÍ / MIQUEL SERRANO / SÍLVIA CARBÓ (FOTOGRAFIA)

31-67 DOSSIER

Vinguts de lluny

MIQUEL SERRANO I LLUÍS SERRANO (COORDINACIÓ)

69-83 PATRIMONI

ARQUITECTURA / HISTÒRIA / MÚSICA
FAUNA / PLANTES I REMEIS

84-87 INDRET

Cabanelles

ERNEST COSTA I SAVOIA (TEXT I FOTOGRAFIA)

88-91 UNA MIRADA EN EL PAISATGE

L'os Martí de Sant Llorenç de Cerdans

CRISTINA MASANÉS (TEXT) // JORDI PUIG (FOTOGRAFIA)

92-95 A PEU I EN BICI

A llevant del Pertús

JORDI CRUELLS ROS (TEXT I FOTOGRAFIA)

De Navata a Santa Maria de l'Estela

JOAN COS (TEXT I FOTOGRAFIA)

conversa

AMB JAUME SUBIRÓS > ÉS EL CUINER I DIRECTOR DEL MOTEL EMPORDÀ DE FIGUERES I L'ALMADRABA PARK HOTEL DE ROSES, ON VA ENTRAR A TREBALLAR ALS ONZE ANYS NOMÉS PER LES PROPINES. MÉS ENDAVANT ES VA CASAR AMB LA FILLA GRAN DEL FUNDADOR, JOSEP MERCADER, I ARA FA 63 ANYS QUE TREBALLA, DIA RERE DIA, AMB POQUES GANES DE JUBILAR-SE. TRES DELS SEUS QUATRE FILLS S'HAN INCORPORAT AL NEGOCI QUE HA CONSAGRAT UN ESTIL. AL MOMENT DEL RELLEU, EL CLIENT I AMIC JOSEP PLA LI VA ETZIBAR: «VOSTÈ FACI D'AMO I, SOBRETOT, NO CANVIÏ RES!». EN AQUESTA ENTREVISTA EXPLICA QUE NOMÉS LI VA FER CAS EN ALGUN ASPECTE I COM HA CANVIAT LA CUINA DES DE LA PERSPECTIVA DE LA SEVA LLARGA EXPERIÈNCIA. TAMBÉ CONFESSA L'ESTRETA RELACIÓ AMB FRANÇA, LA POSTURA SOBRE LA CUINA DE LES DONES I LES SEVES ESCAPADES ALS 'RACONS DE PENSAR' DE LA COMARCA.

XAVIER FEBRÉS > TEXT

EDUARD MARTÍ > FOTOGRAFIA

Jaume Subirós

El 1939 un noi de dotze anys va entrar a treballar, per treure el ventre de gana, a l'Hotel de França de Portbou i tot seguit, a l'Hotel Miramar i al Bufet de l'Estació de la mateixa localitat. Després d'aprendre l'ofici, el 1961 va fundar el Motel Empordà de Figueres i l'Almadraba Park Hotel de Roses, una dècada més endavant. Es deia Josep Mercader Brugués i va marcar un camí d'innovació en la cuina catalana.

El dia de Sant Joan de 1960 un altre noi, d'onze anys, just acabat el curs escolar, va agafar la bicicleta des del mas familiar del Pont del Príncep i va pedalar els cinc quilòmetres que el separaven del Motel Empordà per entrar-hi a treballar de grum durant l'estiu, sense sou, només per les propines. Hi va tornar les vacances de Nadal i Setmana Santa, fins a complir setze anys i ser contractat fix. Es diu Jaume Subirós Jordà i encara no ha deixat de treballar-hi, dia rere dia, des de llavors.

L'any 1974 es va casar amb la filla gran de l'establiment, Anna Maria Mercader Baret, quan ella tenia divuit anys i ell vint. El fundador, Josep Mercader, va morir prematurament d'un infart el 1979, als 53 anys. El gendre, Jaume Subirós, en tenia 30 acabats de fer quan li va caure el relleu –i les hipoteques– al damunt.

–Malgrat tenir una devoció reconeguda per Josep Pla, li va fer cas quan li va aconsellar fer d'amo i no canviar res?

–«Certament, vaig fer cas del consell. Jo anava vestit de cuiner i el senyor Pla em va dir que em vestís d'amo. Quan arribava les dotze del migdia, després de la feina a la cuina, em duxava i em posava vestit i corbata. En aquest aspecte extern, li vaig fer cas. En d'altres només l'escoltava. Havíem d'anar canviant coses, ni que fos en un camí prudent. No

XAVIER FEBRÉS. Barcelona, 1949. Periodista i escriptor
EDUARD MARTÍ. Girona, 1974. Fotògraf

retrat de família

ELS FONT, DE MARZÀ > SENSE RENUNCIAR A CONEIXEMENTS ANCESTRALS, LA NOVENA GENERACIÓ DE CAN FONT, AL MUNICIPI DE PEDRET I MARZÀ, HA TRANSITAT DE L'AGRICULTURA CONVENCIONAL A LA REGENERATIVA. HAN DEIXAT DE DESTRUIR EL SÒL, D'APLICAR HERBICIDES, DE LLAURAR... PER DESENVOLUPAR UN SISTEMA QUE REGENERA I ENRIQUEIX LA TERRA I CAPTURA CARBONI. ELLS EN SÓN PIONERS A TOT L'ESTAT. LA FITA, DIUEN, ÉS DEIXAR ALS DESCENDENTS UNA TERRA FÈRTIL I PLENA DE VIDA.

CRISTINA VILÀ > TEXT

BORJA BALSERA MORCILLO > FOTOGRAFIA

Un bon model de nova pagesia

A les portes de la novena dècada d'existència, un somriure es dibuixa al rostre de la Mercè Gayolà Pujol (1933) quan parla de la família, dels seus orígens, dels que ja no hi són i dels que resten al seu costat. Nascuda a Pau en plena crisi agrària i descens poblacional, el seu pare, Joan Gayolà, era mestre d'obres i la mare, Dolors Pujol, natural de Pedret i Marzà, atenia els afers de la casa que «eren molts al cap del dia». Sis anys abans del naixement de la Mercè, el matrimoni havia tingut una altra nena, la Carme (1927-1989). Les germanes es portaven sis anys i van anar a estudi al poble. Hi anaven a peu tot travessant la carretera, la mateixa on la Mercè va aprendre, de la mà del pare, a anar en bicicleta.

Quan la Guerra Civil va esclatar, ella tenia només tres anys. No recorda gaire res, només que, als vespres, dormien a casa dels avis materns, a Pedret. El seu pare va ser destinat al front, però va tornar il·lès i va reprendre la feina de paleta. La Mercè confirma que mai no van passar gana i que no guarda records tristos. A catorze anys, el 1947, ja en plena postguerra, els pares van enviar-la interna, durant dos cursos, amb les monges Carmelites de Girona. Allà «hi havia alguna monja amb molt mal geni que si la fèiem enfadar ens deia: 'Mireu que Déu té un bastó que pega sense fer remor'». D'altres eren «agradables», com «l'hermana Maria», que els ensenyaven «una mica de tot», a cosir, a resar... Mercè Gayolà ad-

met que va sentir certa vocació i que si s'hi hagués arribat a quedar un any més, hauria fet els vots. «M'hi trobava bé allà, però mai ho vaig dir als pares.»

Amb setze anys va tornar a Pau, «un poble petit, però on feien cinema cada setmana. En aquells temps no hi havia cotxe per anar a Figueres. Anàvem a les festes majors dels voltants, a peu, en bicicleta, com fos». En un d'aquests balls, no recorda ben bé quin, va conèixer Joan Font Subirà (1929-2013), hereu de can Font de Marzà, fill únic de Francisco Font Ripoll i Leonor Subirà Gou. Festejaren quatre anys. Es veien un cop per setmana. No hi havia telèfon. La Mercè comenta que, en aquelles trobades, la mare d'ella sempre

CRISTINA VILÀ. Figueres, 1972. Periodista

BORJA BALSERA MORCILLO. Figueres, 1985. Periodista i fotògraf

els acompanyava, sempre atenta i vigilant la conducta dels dos joves.

La Mercè i en Joan es van casar el 24 de setembre de 1954 a l'església de Pau. L'àpat es va fer a casa dels pares de la núvia, que lluïa un vestit fet a mida per una modista de Figueres, la dona del fotògraf Joan Moncanut Martí (1919-2006). A la celebració no van ser gaire colla perquè la mare del nuvi guardava dol per la mort del seu pare. Ella els va fer renunciar a acceptar el regal de Moncanut, l'àlbum de casament. Això encara li dol a la Mercè, ja que només conserva, penjat a la paret del menjador, un retrat d'ella i el seu home sortint del temple.

Del que sí van gaudir va ser del viatge de nuvis: catorze dies entre Ma-

llorca i Montserrat. Per a ells va ser una experiència única. No havien pujat mai a un avió o a un vaixell i, després, no ho van tornar a fer mai més. A en Joan no li agradava gaire voltar i la Mercè es va emmotllar als seus costums. Tornats i instal·lats a casa, a ella li va caldre prendre mides del que seria la seva nova vida a la casa pairal on vivien els pares d'ell i l'àvia, tres generacions sota un mateix sostre. Els sogres eren masovers, no eren propietaris, això vindria més endavant, i la vida a la casa era molt bulliciosa, ja que compartien àpats amb mossos i pastors. «Sempre he sigut una mica tímida i, al principi, ho passes una mica negra», comenta recordant que, «en aquells temps, els amos sempre eren els vells i per fer qualsevol

cosa havies de demanar permís, no eres res, un mosso, com aquell qui diu, i no et podies pas queixar». Al cap de nou mesos de casats, va néixer l'únic fill de la parella, en Francesc (Marzà, 1955). La Mercè va ser assistida pel metge. El nen va estudiar al poble i, més tard, va seguir la formació com a alumne intern als Fossos de Figueres.

Si contempléssim una imatge de can Font als anys seixanta, observariem que no té quasi res a veure amb la casa actual. «Aquella era una casa vella, de parets gruixudes, amb rajols mig trencats, amb una cuina per on s'escolaven els corrents i només escalfada per la llar de foc». La Mercè ha estat testimoni de la transformació del mas. També d'una manera de viure. Ha vist llaurar

D'esquerra a dreta, en Francesc Font Gayolà; el seu fill Cesc i la seva parella Nuri Madeo; en Josep Rovira Quer i la seva filla Mercè, casada amb Francesc Font; i la matriarca, la Mercè Gayolà Pujol. Davant, en Bernat, la Bruna i en Roger Font Madeo i en Pep Casademont Font.

SEGUEIX L'ÈXIT DE LES HISTÒRIES DE L'ALTA GARROTXA

Surt la segona edició del segon treball de Josep Vilar sobre l'Alta Garrotxa. L'autor és un caçador d'històries que rescata de les seves llibretes la veu de testimonis, molts d'ells desapareguts. Un total de seixanta-una històries amb nous fets, nous protagonistes i nous escenaris queden recollides en aquest volum després de la gran repercussió del primer: *Històries de l'Alta Garrotxa*.

DOSSIER

VINGUTS DE LLUNY

MIQUEL SERRANO I LLUÍS SERRANO > COORDINACIÓ

Noves vides i oportunitats	32	MIQUEL SERRANO [Figueres, 1980. Historiador de l'art] LLUÍS SERRANO [Figueres, 1975. Historiador]
Empordà, diversitat d'orígens	34	PERE GUANTER SUBIRÀ [L'Escala, 1952. Gestor cultural]
El reflex del canvi social	36	JAVIER MARTÍN UCEDA [Figueres, 1990. Doctor en Geografia]
Mig segle del Shang Hai	38	ISABEL GUZMAN IVARS [Figueres, 1964. Historiadora]
Valencians a l'Escala	40	LURDES BOIX LLONCH [L'Escala, 1957. Historiadora i arxivera]
La Françoise i la Gabi	42	MARISA ROIG SIMON [Sant Pere Pescador, 1963. Historiadora i arxivera]
A Cabanes, sense 'cabaniles'	44	FRANCESC MONTERO [Figueres, 1981. Filòleg]
PERFIL > José Antonio Muíño	47	JOAN FERRERÓS [Figueres, 1952. Filòleg i historiador]
Els exilis, la cara més dramàtica	48	MAITE BARCONS RENU [Pineda de Mar, 1956. Llicenciada en llengua, civilització i literatura catalanes]
Treballar i viure a la frontera	50	ENRIC TUBERT [Aguil·lana, 1954. Llicenciat en Història de l'Art]
La Jonquera, poble cosmopolita	52	MARGARET TOWNSEND PI-SUNYER [Zona del Canal de Panamà, 1957. Llicenciada en Història d'Espanya]
PERFIL > Françoise Derouard	54	JOAN COS [Figueres, 1958. Enginyer]
PERFIL > Tatiana Prigoana	55	JOAN FERRERÓS
Empordanesos d'adopció	56	ENRIC TUBERT
Cadaqués: illa d'artistes	58	JOSEP PLAYÀ MASET [Castellgalí, 1957. Periodista]
Els Kontos, bussos i corallers de Cadaqués	60	ERIKA SERNA COBA [Wasserlos, 1963. Historiadora i arxivera]
PERFIL > Nobuko Kihira	61	ERIKA SERNA COBA
Els gambians de Masarac	62	MÒNICA BAZÁN MAESTRO [Barcelona, 1969. Actriu i guia de museus i espais culturals]
Invisibilitzades i estigmatitzades	64	ANNA TEIXIDOR [Figueres, 1978. Periodista]
PERFIL > Mn. John William Candelo Perea	66	JOSEP M. DACOSTA [Figueres, 1962. Biòleg i naturalista]
Ucraïnesos a Figueres	67	ENRIC PUJOL [Figueres, 1960. Historiador i periodista]

Una maleta dels anys setanta.
FOTO: Mònica Sala Ametller.

Noves vides i oportunitats

Miquel Serrano i Lluís Serrano > TEXT // Mònica Sala Ametller > FOTO

L'emigració és una de les constants històriques més importants i essencials de les societats humanes i, des del Paleolític, la seva expansió per les geografies del planeta. Viure lluny d'on s'ha nascut sol ser una experiència que implica un fet traumàtic, un trencament, una altra vida, un abans i un després, i no sempre significa una millora respecte al lloc d'origen. El moment de marxar de casa, els comiats amb la família que es queda, els primers dies d'arribar, l'acollida, els nous costums, uns veïns diferents i un altre clima solen ser fixats com a ritus de pas simbòlics en l'imaginari i en la conformació personal de les persones emigrants.

Les diferències de desenvolupament econòmic entre regions i els efectes del Pla d'Estabilització de 1959, i el *desarrollismo*, va fer esclatar un veritable èxode de zones rurals d'Andalusia, Extremadura, Galícia o Aragó cap a les capitals industrials i comercials com Figueres, Girona, Barcelona, Madrid o Bilbao. A la comarca, el boom del turisme va arrossegar continents de persones a treballar a l'hostaleria, el comerç i la construcció, però també en sectors com la pesca, els treballs agraris i forestals. Als anys vuitanta, però sobretot a partir dels noranta amb la globalització neoliberal, van arribar col·lectius sud-americans, nord-africans, subsaharians i de l'Europa de l'Est.

Aquests processos no han estat exempts de conflictivitat, dificultats d'integració, segregació, marginació i problemes de complementarietat i exclusivitat d'identitats. Avui l'Alt Empordà és la segona comarca catalana amb més població estrangera, amb gairebé un 25 %, unes 35.000 persones i, entre els municipis, Castelló d'Empúries (43,5 %) i Sant Pere Pescador (37,1 %). Les principals procedències són Marroc, França i Romania.

Amb l'anàlisi de la immigració a l'Alt Empordà, Rosselló i Vallespir, i amb la presentació d'exemples particulars, els col·laboradors d'aquest dossier ens aproximen a les diferents onades migratòries. Hi manquen, per no haver pogut comptar amb els articles, testimonis de la immigració marroquina.

Pere Guanter fa una mirada general de la comarca acompanyada de reflexions sobre els fluxos i la concentració poblacional. Javier Martín Uceda ens parla i delimita el creixement urbanístic de Figueres i la seva relació amb l'arribada de nouvinguts. Isabel Guzman ens explica l'experiència del matrimoni Lee, fundadors del primer restaurant xinès de comarques gironines.

Lurdes Boix focalitza l'exemple dels arrossaires arribats a l'Escala procedents del País Valencià. I, amb orígens francès i romanès, respectivament, Marisa

Roig ens presenta la Françoise i la Gabriela de Santa Pere Pescador.

Francesc Montero s'aproxima a la immigració andalusa a Cabanes, els 'cabaniles' i les experiències vitals de diversos testimonis. Joan Ferrerós ha anat a trobar en Muiño, procedent de Galícia. Per la seva banda, Maite Barcons per les comarques de la Catalunya francesa descriu els principals corrents migratoris protagonitzats per l'exili republicà i el resultant de les guerres colonials. Així com Enric Tubert explica les característiques de la immigració a Agullana, Margaret Townsend analitza les de la Jonquera i els seus canvis demogràfics. Joan Cos escriu la biografia de la Françoise, la seva mare, originària de París, i Joan Ferrerós ho fa de la Tatiana i del seu periple de Transsilvània a Arenys d'Empordà.

La motivació artística pren una especial importància al dossier de la mà d'Enric Tubert i Josep Playà, que analitzen l'interès que artistes d'arreu del món han tingut per establir-se i crear des de l'Alt Empordà i concretament des de Cadaqués. Sense moure'ns de lloc, Erika Serna ens posa el focus en la gravadora japonesa Nobuko i en la família grega Kontos, que es dedicaven a l'extracció de corall.

Mònica Bazán, més enllà del fet luctuós de l'estiu passat, ens aproxima el col·lectiu subsaharià de Masarac, Mollet i Sant Climent Sescebes. I Anna Teixidor escriu sobre l'explotació sexual, sovint invisibilitzada i estigmatitzada, de dones en situació de pobresa i d'origen migrant. Josep Maria Dacosta ens apropa el testimoni del mossèn John William Candelo, capellà d'origen colombià que actualment dirigeix diverses parròquies de la comarca. Enric Pujol, a partir de l'exemple d'una família ucraïnesa refugiada que viu a

Figueres des de l'any passat, amb motiu de la invasió russa d'Ucraïna, exemplifica les motivacions arran de conflictes bèl·lics actuals.

Les persones que han vingut de lluny, sovint, han estat percebudes per les que han viscut aquí des del naixement com a forasteres o estrangeres, veïnes acceptades parcialment. No sempre tenim exemples d'integració, acollida i èxits de convivència. Existeixen problemàtiques de diverses intensitats. A banda de les dificultats econòmiques del lloc d'origen, o les complicacions per 'guanyar-se la vida' amb un mínim de dignitat, també apareixen altres tipus de motivacions, a l'hora de triar aquesta zona per viure, i arrelar-hi, vinculades al paisatge, la inspiració artística, el clima, les relacions familiars o diversos motius professionals.

En realitat, però, malgrat les dificultats, reptes i rivalitats, la convivència i la diversitat de procedències ha implicat també un enriquiment cultural, social i econòmic i representa una excepcional oportunitat de creixement, coneixement i reconeixement mutu, tant per les comunitats locals com per les persones i pels col·lectius que, procedents d'altres indrets i països, en general acaben integrant-se i convivint als pobles i ciutats d'acollida 🇪🇺.

Empordà, diversitat d'orígens

EN AQUEST ESPAI ESTRATÈGIC FRONTERER, COM A TERRITORI DE PAS QUE ÉS, S'HI HAN BARREJAT PERSONES ARRIBADES DE MOLTS LLOCS, SOBRETOT DURANT ELS SEGLES XX I XXI

Pere Guanter Subirà > TEXT

La immigració ha de ser reconeguda com un element fundacional de Catalunya. Més del 70 % dels catalans són fruit directe o indirecte de la immigració només del segle XX. S'ha de reconèixer en la definició de la nostra identitat que som producte de la immigració. La situació estratègica de l'Empordà la converteix en una zona de pas i aquest element s'accentua més. La societat altempordanesa, pel que fa a l'origen de la població, és una societat molt diversa. Es calcula que hi resideixen persones de 122 nacionalitats diferents i s'hi parlen aproximadament unes 205 llengües. El nombre d'habitants a finals de 2020 era de 142.624. Seixanta anys abans, el 1960, de 63.000. Aquesta evolució demogràfica s'ha caracteritzat per una fecunditat molt baixa acompanyada de cicles migratoris, especialment intensos en determinats moments.

Onades i fluxos. La primera onada es pot situar entre 1960 i 1975, amb el 1973, amb la crisi del petroli, com a punt d'inflexió. És l'època del *desarrollismo* i les allaus turístiques, amb índexs de creixement econòmic del 7-8 %, i amb una necessitat imperiosa de mà d'obra en tots els sectors. En aquest període arriben 16.159 persones, majoritàriament procedents d'Andalusia.

La segona onada se situa entre 1990 i 2010, amb la crisi de 2008

com a punt d'inflexió. Es produeix l'arribada massiva d'immigrants del mal anomenat 'tercer món'. Aquest procés és fruit de la globalització econòmica, del neoliberalisme i de la creixent diferència entre el sud i el nord global.

El que es podria denominar tercer flux es diferencia de les dues primeres per no ser una immigració per causes econòmiques. Una tercera part de la immigració estrangera actual procedeix de la Unió Europea, formada per jubilats o rendistes que venen per motius de lleure, oci, aprofitant el bon temps, el paisatge, la diferència de preus i altres avantatges, i una minoria també per negocis. No tenen un principi i un final com les dues immigracions econòmiques sinó que, de manera pausada, es van instal·lant des dels anys setanta del segle passat. Destaca sobretot l'elevat percentatge de francesos i d'alemanys, i també de britànics, italians i belgues. En una edat avançada aquesta població pot patir problemes de salut, pèrdues familiars i soledat que els fan acostar als serveis socials i sanitaris.

També es pot destacar, sense arribar a ser una onada, una quarta modalitat d'arribada. És la produïda per conflictes polítics que esclaten en guerres. Les persones afectades que demostren la persecució política aconseguixen la condició de refugiats. A part del flux individual que és més o menys constant

a causa dels múltiples hostilitats, hi ha hagut dos moments àlgids: la guerra dels Balcans de la dècada de 1990 i actualment la guerra d'Ucraïna.

Concentració poblacional. L'any 2020 el nombre de persones estrangeres en el total de la comarca era de 35.162 (24,65 %). Del total, el 39,05 % provenien de la resta d'Europa, el 38,78 % d'Àfrica, el 18,99 % d'Amèrica i el 3,19 % d'Àsia i Oceania. Aquest augment de població no és, en absolut, homogeni. El territori queda pràcticament dividit entre la part est –costa i entorn de Figueres–, que creix, i l'oest –nuclis de muntanya, terraprims i zona agrícola del sud de la comarca–, que perd població. La intensitat dels canvis demogràfics que s'han produït a l'Empordà tenen unes conseqüències que van més enllà de la simple aritmètica poblacional.

En la primera generació l'immigrant acostuma a assolir la mateixa categoria laboral del seu lloc d'origen, en general manté el mateix estatus social. Però sí que han millorat, en canvi, els sous, la seguretat laboral i la cotització social, que no tenia en el seu lloc d'origen. La mobilitat social és horitzontal. Els estudis dels fills apareixen com el mitjà necessari per millorar tant el nivell de vida com l'estatus. La nova població pateix seriosos problemes d'habitatge. Per alguns els seus primers assentaments van ser les barraques. Més tard es fan barris

Sovint les famílies s'emportaven estris de cuina a les noves llars.
FOTO: Mònica Sala Ametller.

gueres –barri de la Marca de l'Ham–, Roses –urbanització Santa Margarida– i Castelló d'Empúries –urbanització Empuriabrava–, en aquestes dues darreres, el pes majoritari correspon a població europea. En el primer predominen els nord-africans i la població subsahariana. Si fixem la nostra mirada a les persones no nascudes a Catalunya, hi ha petits enclavaments a Figueres i als pobles de la costa, on es va assentar la població arribada durant la primera onada.

A la comarca es poden contemplar totes les contradiccions del món occidental actual. Envelliment de la població, empobriment de les classes mitjanes, orígens de múltiples nacionalitats, guetos de població diferenciada que viuen d'esquenes les unes a les altres, substitució de la mà d'obra, competència de diversos col·lectius empobrits per un migrat mercat de treball i per un sistema de protecció social cada vegada més precari. Pors i incerteses davant un futur ple d'ombres que poden portar brots de radicalització, xenofòbia o racisme; coexistència a pocs quilòmetres de barris de renda alta amb altres que estan al límit de l'extrema pobresa, que pateixen la violència estructural quotidiana.

Europa viu antagonismes difícilment conciliables. Per un costat, els experts asseguren que falten 60 milions de persones per assegurar els llocs de treball, el rejuveniment de la població i el futur del sistema de pensions. Per l'altre, els governs empesos per part de la població tanquen les fronteres, fan discursos basats en l'etnicisme i la por, i converteixen Europa en una fortalesa gairebé inexpugnable. Moltes persones es converteixen en il·legals. El mar Mediterrani cada dia és una ratera tràgica per a tots aquells que volen fer el salt a un suposat món millor. És aquest el món en el qual volem viure? 🇵🇸

expressament per a ells, la qual cosa provoca la 'guetització' dels nous habitants.

Els treballadors immigrants de la segona onada ocupen l'últim esgraó de l'escala laboral, aquelles feines que no volen els treballadors autòctons, les més precàries, estacionals, les més mal pagades i les que ofereixen unes condicions menys favorables, i moltes vegades sense papers. Es converteixen en una mena d'exèrcit de reserva de mà d'obra, i de pobresa estructural, intergeneracional i estancada.

Si la primera onada va arribar en un context excepcional de creixement econòmic, la segona arriba en un creixement dèbil, amb l'anomenat ascensor social col·lapsat, amb un estat del benestar seriosament avariament, amb una cultura molt diferenciada i amb seriosos problemes de legalitat i integració jurídica a causa del progressiu enduriment de les successives lleis d'estrangeria.

A l'Empordà hi ha un barri i dues urbanitzacions on les persones nascudes a l'estranger superen el 50 %. A Fi-

A dalt, habitatges a la Marca de l'Ham de Figueres, l'any 1985 // PROCEDÈNCIA: Ajuntament de Girona. CRDI (Fons Diari de Girona). **A baix, campionat de botifarra en un bar de la Marca de l'Ham, l'any 1993 // PROCEDÈNCIA:** Ajuntament de Girona. CRDI (Fons Diari de Girona-Àngel Reynal).

Mig segle del Shang Hai

L'ANY 1973 EL MATRIMONI LEE VA OBRIR EL PRIMER RESTAURANT XINÈS DE LES COMARQUES GIRONINES, AL CORRIOL DE LES BRUIXES DE FIGUERES

Isabel Guzman Ivars > TEXT // Josep M. Dacosta > FOTOGRAFIA

La fàbrica de somnis que descriu el cinema gaudiria d'una localització perfecta al corriol de les Bruixes de Figueres. Aquest passadís medieval, de nom inquietant i orfe de llum, amaga discret l'acolorida façana del Shang Hai. L'emblemàtic restaurant existeix gràcies a la determinació dels senyors Lee, que fa just mig segle van decidir iniciar la seva aventura gastronòmica a la ciutat.

Pablo Lee Chiang i Leticia Hsing estudiaven Periodisme i Filosofia i Lletres a Taiwan i, en acabar la carrera, era costum sortir a l'estranger. Sovint es viatjava als Estats Units i al Canadà, i ells van aconseguir una beca per completar els estudis a Madrid. La parella es traslladà a la capital i compaginà la formació amb el treball. Leticia trobà una feina a Radio Juventud de España en el programa *La China libre* i Pablo començà a escriure com a corresponsal del *Diari de la Xina*, un rotatiu de Taiwan on pagaven uns deu dòlars cada mil paraules, que venien a ser unes 700 pessetes de l'època. El senyor Lee comenta que la idea inicial era estalviar, però era difícil, i poder tornar al seu país. Per obtenir el

permís de treball, decidiren muntar un restaurant xinès. Al principi, Madrid semblava el lloc ideal, «però de seguida vam veure que els preus eren molt elevats i vam mirar de trobar un lloc més econòmic. Va sorgir així la idea de venir a Figueres, que ens va semblar un lloc bonic i prou tranquil per començar.»

Decidits, amb una complicitat ben trenada amb aquella incertesa de qui enceta un nou projecte, el matrimoni Lee arribà a Figueres, on començaren els problemes: «Érem estrangers i uns perfectes desconeguts, al principi ningú ens volia llogar res, fins que ens van proposar ocupar un petit soterrani al corriol de les Bruixes. Aquest espai estret no convidava a visitar-lo, cap treballador volia venir al nostre local, ni el fuster, ni el lampista, ni el decorador...». El senyor Lee recorda un munt d'inconvenients a l'hora d'emprendre el negoci.

Paciència i tenacitat. Malgrat tot, cal pensar que als anys setanta la cuina oriental era exòtica i força desconeguda, donar-la a conèixer havia de ser, com a mínim, tot un repte. Amb paciència i tenacitat la parella aconseguí superar tots els obstacles i, finalment, el Shang Hai obrí el 19 de març de 1973. A partir d'aquell moment es convertí en el primer restaurant xinès de la demarcació de Girona. El senyor Lee enfila conversa

amb una educació setinada i amb un deix de nostàlgia explica que «en el moment d'obrir només hi treballàvem la meva dona, un cuiner i jo. Disposàvem d'un únic menjador amb dotze taules, per atendre aproximadament uns 28 clients, i encara sobrava espai perquè el primer any no entrava quasi ningú, no vam guanyar res!»

Va ser a partir del segon any que l'arribada del turisme animà el negoci, «ens visiten estrangers, sobretot francesos, alemanys i holandesos, especialment durant els caps de setmana o les vacances.»

Lentament, els clients començaven a descobrir una manera diferent de menjar, s'endinsaven en una revolució de textures i sabors on es combinen dolç, salat, picant, amarg... Tasten per primera vegada fórmules originals que reposen dins uns plats de noms curiosos: sopa d'aleta de tauró, ànec Gong Bao, caps de Lleó... Novetats sorprenents que cal pair a foc lent, especialment si es mengen amb uns originals bastonets a manera de coberts. Tot un descobriment.

Sens dubte, la tradició culinària ocupa una part important a la cultura xinesa, «les nostres receptes són molt antigues i per a la seva elaboració utilitzem diferents espècies com el gingebre, el coriandre, la regalèssia que, en aquella època, eren pràcticament desconegudes. Sovint els havíem de

La Leticia Hsing i en Pablo Lee Chiang.

comprar a proveïdors de Perpinyà o, fins i tot, d'Holanda.»

Gustos orientals autèntics.

Els fogons del Shang Haï fa cinquanta anys que cuinen i han elaborat un munt de plats que la senyora Leticia recull en un complet llibre de receptes, «busquem el maridatge dels menjars més tradicionals amb creacions innovadores que sorprenguin el client. És indispensable que un plat de sopa pequinesa tingui el mateix gust al nostre restaurant que a la Xina». Una altra característica és l'elaboració pròpia: «Una vegada en un dels nostres plats estrella, la vedella saté, vam fer servir una salsa comprada i els clients van notar de seguida la diferència.»

A poc a poc, les diferents especialitats del Shang Haï es començaren a apreciar i el nombre de clients augmentà. Aquest creixement es traduí ràpidament en una ampliació del restaurant, «obrim fins a cinc menjadors amb capacitat per a unes 164 persones, i els caps de setmana fent canvis de torn arribem fins a les 200». La preferència per la cuina oriental es manté i els senyors

Lee aprofitaren per obrir un segon establiment a Figueres i encara dos més situats a Roses i Santa Margarita.

Cal destacar que al final dels vuitanta i començament dels noranta va ser l'època daurada de la restauració a la comarca. Figueres comptava en aquells moments amb tres temples gastronòmics de referència: el Duran, el Motel i el Shang Haï. La merescuda fama d'aquest restaurant oriental passa per una acurada atenció al client, «cuidem molt tots els detalls, volem que tothom estigui còmode i es trobi com a casa». Sens dubte, aquest exquisit tracte ha generat una relació perdurable en el temps, «ara ens visiten els fills i nets dels nostres primers clients, aquesta confiança ens fa molt feliços.»

L'exitosa trajectòria del Shang Haï al llarg de mig segle s'ha vist reconeguda amb l'entrega de dos guardons: Barretina, que atorgà el setmanari *Hora Nova* (1988), i la Medalla de Plata de la ciutat, lliurada per l'Ajuntament de Figueres (2010).

El matrimoni Lee es mostra satisfet per aquests reconeixements, «per nosaltres el secret ha estat treballar de valent i saber que en el nostre negoci no hi ha ni caps de setmana ni vacances. Aquest esforç és el que hem ensenyat als nostres fills». En aquest punt de la conversa els pregunto, a tall d'anècdota: és veritat que al Shang Haï hi ha treballat de rentaplats un directiu del Barça? Riu en plegats i responen orgullosos, «si és ben cert, en Dídac ens ha ajudat sobretot els caps de setmana. Els nostres fills sempre ens han donat un cop de mà, fins i tot per Cap d'Any tocaven les dotze campanades amb un gong», al més pur estil oriental. De segur,

els senyors Lee han fet història convertint el Shang Haï en un referent de la cuina xinesa al nostre territori.

Relleu assegurat. Han passat cinquanta anys i ara els senyors Lee gaudeixen d'una merescuda jubilació: «Deixem el restaurant en bones mans, dirigit pel meu germà, en Fermí Lee. Ara nosaltres només hi venim els dijous, que és dia de mercat a Figueres, aleshores aprofitem per saludar els nostres clients convertits ara en bons amics». Amb un somriure amable a tall de comiat reconeixen: «Ningú ha tingut una vida millor que la nostra, ens sentim plenament figuerencs i ara quan viatgem al nostre país som només uns visitants que parlen xinès» 🇨🇳

A dalt, en Pablo Lee i la Leticia Hsing, fundadors del restaurant, amb en Dídac, en Simon i en Fermí, l'any 1989. A baix, en Pablo Lee amb Eduard Puig Vayreda i Jaume Subirós a l'acte de lliurament del premi Barretina de l'*'Hora Nova'*, l'any 1988 // PROCEDÈNCIA: Arxiu família Lee. Al detall, un plat típic del restaurant.

A Cabanes, sense 'cabaniles'

AL POBLE ES CONEIXEN COM A 'CABANILES' ELS IMMIGRANTS PROCEDENTS DE CANILES (GRANADA) I, PER EXTENSIÓ, ELS ANDALUSOS QUE S'HI VAN ESTABLIR A MITJANS DEL SEGLE XX

Francesc Montero > TEXT

A Cabanes, es diu que quasi totes les famílies andaluses que s'hi van establir a mitjans del segle passat eren de Caniles, un poble a l'est de la província de Granada. Per això, fusionant els noms dels dos municipis, als immigrants andalusos se'ls coneix com els 'cabaniles'. Els hem anat a trobar per parlar de la seva experiència a l'Empordà, però hem fracassat: a Cabanes, no hi queden canilencs. En realitat, però, no n'hi ha hagut mai gaires: tan sols una família. Però, com a vegades passen aquestes coses, com que va ser de les primeres a arribar, va generar el malnom. Així ho corroboren l'Antonio Olmo, en José Alonso, la Mari Arenas i en José González, tots ells 'cabaniles' sense haver nascut a Caniles.

Nascut el 1942, en José González és el més gran de tots ells. Va néixer a Pampaneira, a l'Alpujarra granadina. La

seva esposa, la Mari Arenas, és de Priego, de Còrdova, i ara té 74 anys. El matrimoni viu a Cabanes, d'on en José no s'ha mogut des que va arribar. L'Antonio Olmo va néixer a Pitres el 1948 i ara viu a Figueres, com el seu amic José Alonso, nascut també a Pampaneira, com l'altre José, el 1952. La seva dona, la Mari Nogales, nascuda el mateix any a Badajoz, és l'única que no ha passat per Cabanes.

L'Antonio Olmo va arribar al poble el 1954, quan encara era un nen, i se li va obrir un món nou. En la mateixa situació es va trobar en José Alonso, que va venir amb deu anys. Arribats amb els pares i alguns germans, aquí es van trobar amb

germans més grans que havien vingut abans a la recerca de feina.

En aquest sentit, als dos nens ningú els va preguntar l'opinió sobre el trasllat: «Com que eres un nen, feies el que deien els pares sense preguntar-te gaire res, però realment estaves espantat, arribaves a un lloc que no coneixies», afirma en José Alonso.

Quan va arribar a Cabanes, la família de l'Antonio es va estar de lloguer en una casa esgavellada i plena de goteres. Ara bé, no tot eren problemes:

es van trobar amb altres immigrants andalusos, que entre tots s'ajudaven a trobar feina ràpidament, ja fos de peó o manobre, o bé als camps i als horts de la zona. L'Antonio va anar poc a l'escola, perquè no podia quedar-se sol —era un nen— i havia d'acompanyar de bon matí la mare als horts on li donaven feina. També, com molts altres immigrants i catalans, anava regularment amb tota la família a l'altra banda de l'Albera per fer la temporada de verema. Allà hi va aprendre a parlar català. Quan tenia entre deu i onze anys, va començar a fer de cambrer a la Fonda Roca de Figueres, un establiment particular conegut com a punt de trobada d'intel·lectuals i artistes: segons la mirada del petit Antonio, era un lloc «ple de savis, bohemis i rars». Ara bé, conscient que l'Antonio necessitava una educació, el propietari, Joan Martí Roca, va pagar-li durant un parell d'anys les classes —a les tardes, després de plegar— a l'escola de Rafael Ramis, al carrer del Forn Baix. Quan ho recorda, encara es pot notar l'agraïment per aquesta atenció.

Arribada en tren de fusta. L'experiència d'en José Alonso va ser similar. Amb poc equipatge, amb els pares i dos germans —la resta ja eren a Cabanes— va fer el viatge d'Andalusia a Barcelona en un tren de fusta amb motor de carbó. Pocs mesos després d'arribar a la terra potamolla, la família es va traslladar a

La Mari Nogales i en José Alonso, l'any 2006. Al detall, en José Alonso, amb camisa blanca, amb el seu amic José Robles, originari de Caniles, a l'entrada de Cabanes. Dècada de 1960 // PROCEDÈNCIA: Arxiu José Alonso.

Siurana d'Empordà, on va viure onze mesos: és l'únic període que va anar a l'escola, i on va aprendre amb normalitat el català –parla un català completament genuí–. A diferència de Cabanes, a Siurana tan sols eren dues famílies vingudes de fora; la seva, de Granada, l'altra, de Sevilla, i tot es feia en català, fins i tot el catecisme. La vida al poble propiciava la relació propera i l'ajuda mútua, sense importar l'origen. El mateix passava a Cabanes, on tornaria a viure al cap de poc temps, però ara ja compatibilitzant l'escola amb tot tipus de feines: principalment d'aprenent de paleta, però també, com l'Antonio, va fer temporada de verema al nord de l'Albera. Enriolat, recorda que fins i tot el dia de la inauguració de la discoteca Scopas a Empuriabrava, en arribar a casa amb la *mobylette* a les sis del matí, el seu germà gran ja l'esperava per anar a collir faves. El 1970 la família es va traslladar a viure a Figueres, on va conèixer la Mari Nogales, que des dels disset anys vivia a Vilafant amb els seus pares i vuit germans. Després de paleta, en José va començar a treballar de repartidor de begudes i,

més tard, va fer de camioner fins que es va jubilar.

Pocs anys més jove que en José Alonso, les sensacions durant l'adolescència de l'Antonio van ser diferents, perquè van coincidir amb els anys del boom turístic. Inquiet de mena, no va deixar passar les oportunitats per guanyar uns quartets. Amb el primer jornal recollint fruita, es va comprar una bicicleta –pagada a terminis amb l'aval del seu germà–. Sobre les dues rodes, era més lliure per furetejar i fer-se petits sobresous fent feines de tota mena:

pelar canyes, fer de pastisser ocasional, vendre banderes i objectes de record als familiars de soldats que assistien a les jures de bandera a la base militar de Sant Climent i, fins i tot, vendre melons als turistes a Roses. El trajecte d'anada, sortint amb el carro carregat a les quatre de la matinada, era dur, però «al cap de dues hores ho teníem tot venut». També trobava temps per anar a jugar a futbol amb el Cabanes, el Vilabertran o el Peralada.

Dir 'xarnego' amb respecte. Després de la Fonda Roca, va treballar a l'empresa de matrícules Samar't, on als disset anys es va tallar un dit. El van intervenir a Barcelona, on va estar-se dos mesos tot sol. Quan era a la capital catalana, mentre li feien les proves i estava convalescent –li van acabar amputant el dit–, tampoc va saber estar-se quiet: amb la mà embenada va acabar donant un cop de mà com a cambrer a la fonda on s'allotjava. Van ser uns anys viscuts intensament, estava ple de vitalitat: «Si volies treballar, hi havia feina», i així podia ajudar econòmicament a casa i, a més, tenir diners per sortir a ballar i festejar noies. Ara bé, també es va trobar recels pel seu origen andalusí, «no vagis amb aquest xarnego», havia sentit a vegades que li deien les noies o algun amic seu català, però intentava no fer-ne cas. No li molesta reconèixer-se o que li diguin xarnego, com tampoc que l'identifiquessin com a 'cabanil', el que l'empipa és que ho facin amb to despectiu. Així mateix ho reconeix el seu amic José Alonso, que va tenir experiències similars.

Després de Samar't, l'Antonio va treballar vint anys en una empresa de materials de construcció, abans d'acabar la carrera «muntant cuines a alemanys»

La Mari Arenas i en José González.
Al detall, el matrimoni el dia del seu casament, l'any 1969 // PROCEDÈNCIA:
Arxiu família González Arenas.

Cadaqués: illa d'artistes

DES DE FINALS DEL SEGLE XIX LA FASCINACIÓ PEL PAISATGE, LA LLUM I EL MAR ATRAUEN LA CREATIVITAT DE GENT QUE HI ARRIBA DE TOT EL MÓN

Josep Playà Maset > TEXT

Cadaqués ha exercit una estranya fascinació entre els artistes, que va més enllà del seu personatge més popular i representatiu que és Salvador Dalí. La coincidència de pintors com Joan Soler Roig, Eliseu Meifrèn, Lluís Graner i Ramon Pichot Gironès ja a finals del segle XIX només es pot entendre per una conjunció de diversos factors vinculats a la bellesa del paisatge i a l'aïllament d'aquest enclavament del Cap de Creus, que afavoreix la creació. Altres hi trobaran la màgia de l'entorn, la tramuntana dels deliris o el caràcter especial dels cadaquesencs més propi d'una illa.

Les figures de Picasso, Planells, Duchamp, Hamilton... i naturalment Dalí van tenir durant al segle XX un efecte crida. I, als anys setanta, Cadaqués va viure probablement el seu moment àlgid, des del punt de vista artístic, amb la posada en marxa del Festival de Música i el concurs de gravats Mini Print –impulsat pel gravador Pascual Fort–, amb les exposicions de renom internacional a la galeria Cadaqués –dirigida per l'arquitecte Lanfranco Bombelli–, amb la creació del museu d'art i amb l'activitat al voltant de la Societat l'Amistat, amb sonades mostres com

la dedicada a Carles Rahola. Una sèrie d'artistes, alguns amb residència fixa, altres de temporada, són durant aquests anys la punta de llança d'aquest «jardí de les delícies», com el va anomenar Joan Josep Tharrats. I, entre tots, destaquen els noms de Josep Maria Prim, Ramon Aguilar Moré, Rafael Duran, Josep Roca Sastre, Francesc Todó, Ramon Pichot, Antoni Pitxot, Elena Paredes, Joan Ponç i el mateix Tharrats, tots ells ja desapareguts. També altres creadors que, des de diferents camps, en van ser els grans divulgadors: Rafael Santos Torroella, Luis Romero, Henry François Rey o Peter Harden.

D'arreu del món. Fer un cens d'artistes de Cadaqués és quasi impossible. Permanentment n'hi ha uns que arriben i altres que se'n van. Fins i tot els que hi viuen tot l'any, si poden, marxen a l'estiu per evitar l'allau turística. Però juliol i agost són els mesos que s'hi instal·len altres artistes que viuen fora. El mateix passa amb les galeries d'art i els tallers, que obren i tanquen segons la temporada –des dels anys setanta es calcula que n'hi ha hagut unes 40–. El diari *La Vanguardia* va voler reunir el juliol de 2022 en una fotografia tots els artistes que hi resideixen tot l'any. En sortien prop d'una quarantena, i la xifra s'estenia segons on es posava la barrera entre amateurs i professionals o en quines

disciplines artístiques, ja que, a banda dels pintors i escultors, es pot ampliar a fotògrafs, performers, dissenyadors gràfics, creadors audiovisuals, joiers...

El degà dels artistes és, sense discussions, Shigeyoshi Koyama (Osaka, 1940). Va arribar a Cadaqués el 1970 fent autoestop i al cap de poc s'hi va establir definitivament. La seva obra, que exposa habitualment a la galeria Patrick Domken, és reconeixible. Els seus paisatges grisos, amb el Paní i Es Cucurucuc com a eixos, són avui un signe d'identitat pictòrica de la població.

Un altre estranger que ha deixat petjada és Ignacio Iturria (Montevideo, 1949), que va arribar el 1977. Ha tornat a l'Uruguai, però aquí ha deixat una galeria amb el seu nom, a mans del seu gendre Juan Russo, i és en part culpable de l'arribada d'altres artistes d'aquest país com José Luis Scaffo, Miguel Herrera o Mauricio Sbarbaro, aquest darrer també amb galeria pròpia.

Un altre referent és Guastau Carbó Berthold (Barcelona, 1941). Viu des de 1978 a Cadaqués i està casat amb la pintora Nobuko Kihira (Nagoya, 1960), que va descobrir aquesta població gràcies a la seva participació, fa 34 anys, en el Mini Print Internacional. Carbó ha estat deu anys president de l'Ateneu de Cadaqués i fa 21 anys que va crear la galeria Marges-U, una de les més estables.

Si parlem de galeries hem d'esmentar la de Patrick Domken, que ara ma-

Els pintors Rafael Duran, Ramon Aguilar Moré, Josep Maria Prim, Josep Roca Sastre, Joan Josep Tharrats i Francesc Todó, a Cadaqués, cap el 1971 // PROCEDÈNCIA: Arxiu particular.

teix és la més activa i gairebé l'única que té exposicions durant tot l'any. Important per la rellevància de les seves exposicions és la galeria Cadaqués, que gestiona Huc Malla, que ha sabut mantenir l'esperit Bombelli i ha donat oportunitat a joves que avui s'han fet un nom com Jordi Mitjà, Rosa Tharrats, Jordi Colomer o Anna Malagrida. Un grup al qual darrerament s'hi ha afegit el cineasta més inclassificable de tots, Albert Serra.

El Taller Galeria Fort podríem dir que és més que una galeria. Vicenç Altaió, autor del llibre-crònica *Tardes de diumenge*, ha escrit amb encert que «és la galeria del món que millor rendibilitza l'espai per metres cúbics». Mercè Barberà, ajudada per la seva família, continua la tasca endegada pel seu marit, Pascual Fort, i cada any hi fa encabir els més de 800 petits gravats que s'han presentat a concurs. «Molts dels artistes que han enviat obra en les 43 edicions celebrades, després han vingut a Cadaqués per conèixer el poble», explica, amb la seva conversa tranquil·la i precisa, la Mercè, que segueix al peu del canó com si l'edat s'hagués aturat en aquest racó de món.

Un altre artista molt vinculat a Cadaqués és Ramon Moscardó. Va començar a venir-hi amb el seu germà bessó, Josep, però ell s'hi va instal·lar fa més de 30 anys. Han contribuït a la seva popularitat uns paisatges més figuratius i l'estudi del carrer Hort d'en Sanés –que capitalitza el mapa de galeries juntament amb el carrer Unió–. «No hi ha una escola de Cadaqués però l'indret exigeix, et marca, encara que molts es neguen a reconèixer-ho», afirma, alhora que es queixa per les dificultats de molts artistes per disposar d'un espai per culpa dels alts lloguers i a la manca d'un centre públic on exposar.

Patricia Sicardi, una argentina que ha tingut fins a tres galeries a Cadaqués des de 2005, coincideix amb les dificultats per organitzar-se, per impulsar activitats com la Nit de l'Art i per certa tendència «a criticar molt i fer poc». Però alhora no s'està de dir que «buscava un lloc al món per viure i en arribar aquí em vaig enamorar de la llum, que canvia permanentment, del mar i de la bellesa del poble.»

En clau femenina. En els darrers anys, l'activitat creadora s'ha vist enriquida per una eclosió de dones artistes: Suse Stoisser, Catherine Sagnier, Catherine Rey, Maya Cusell, Joanna Rosselló, Valérie Prot, Nobuko Kihira, Jessi Rask, Mercedes Gallardo, Natàlia Tomàs, Elodie Loiseleur, Rosa Tharrats, Fina Miralles... Una desena de galeries són regides també per dones.

La llista d'artistes de Cadaqués es pot construir des de molts punts de vista. Podríem parlar de figures emergents com Javi Aznárez o Joaquín Lalanne; dels artistes locals, com Moisès Tibau, de qui fa poc s'ha publicat un llibre del seu treball de fotoperiodista, o del desaparegut Joan Vehí, que perviu a través de la seva fundació; dels forans, com el mateix Koyama, Bernd Block, Wolfgang Berus, Daniel Zerbst, Bernard Florencie, Norbert Danny Rauch... I fins i tot dels qui sense ser-ho mereixen ser en aquesta antologia, com en Pere Vehi, del Boia, col·leccionista, expert en l'obra daliniana, organitzador d'exposicions i aglutinador d'aquest esperit creatiu que forma part de l'ADN cadaquesenc 🌊

El juliol de 2022 el diari 'La Vanguardia' va reunir una vintena d'artistes residents a Cadaqués per fer-los una foto de grup a la platja del Llané; un segle abans, al mateix lloc, s'hi va fer una coneguda foto de la família Dalí // FOTO: Pedro Madueño.

Els gambians de Masarac

MASARAC, SANT CLIMENT I MOLLET INTEGREN PERSONES D'ORIGEN SUBSAHARIÀ QUE SOLEN FER FEINES AGRÀRIES I, SOVINT, VIUEN EN CONDICIONS I SITUACIONS PRECÀRIES

Mònica Bazán Maestro > TEXT // Bernard Onghena > FOTOGRAFIA

Els que vivim a prop de Masarac estem habituats a veure al trencant d'entrada al poble un, dos o tres homes negres fent autoestop en direcció a Figueres. Són part de la comunitat gambiana que viu al poble, uns disset. També en viuen sis a Sant Climent Sescebes i un a Mollet de Peralada. La majoria treballen temporalment, o permanentment, en explotacions agràries en els pobles dels voltants.

La República de Gàmbia és un país llarg i estret d'11.300 km² que es troba a l'oest de l'Àfrica i és el país més petit del continent. Tot el seu territori fa frontera amb el Senegal, excepte els 80 quilòmetres de costa atlàntica on desemboca el riu Gàmbia, que dona nom al país. Com la resta de nacions de l'Àfrica occidental, té un passat lligat al mercat d'esclaus que va ser l'origen de la creació i el manteniment d'aquesta colònia, que primer va dependre de França i més tard de l'imperi britànic. Això explica que el seu idioma oficial sigui l'anglès, que s'ensenya a les escoles i es fa servir a la televisió, i gairebé tothom l'entén. A

més, es parlen diverses llengües com el mandinga, wòlof, fula, diola, bàmbara, soninke, algunes compartides amb els països veïns.

El país es va independitzar de la Gran Bretanya a principis de l'any 1965, i el 1970 es va convertir en república. Des de la seva independència i durant tres dècades, el país va ser governat per Dawda Jawara, fins que el 1994 va ser enderrocat per un cop d'estat militar encapçalat per Yahya Jammeh, que en va assumir la presidència. Jammeh va dissoldre el parlament, va derogar la constitució de 1970 i va governar el país de manera autoritària fins el 2017. Durant aquest període la manca de llibertat i el control sobre la població era tal que, en qualsevol reunió o trobada, es temia que hi hagués un espia.

Aquesta situació de repressió per part del govern gambià va ser una de les raons per marxar d'alguns dels gambians que viuen, des de fa anys, a Masarac. L'altra raó, fugir de la pobresa crònica que pateix el país, que es troba en

el lloc 174 (2021) de l'Índex de Desenvolupament Humà (IDH) –mesura el nivell de desenvolupament dels països segons els paràmetres d'ingressos econòmics, salut i educació– d'un total de 195 països.

Treballadors de la vinya. Adama Susso (25 anys), Saikou Sillah (30), Suleiman Bandi (25), Musa Kamara (31), Ederesa Keita (41), Sheriffo Sagnang (28), Sarjo Sidibeh (32), Ibrahim Kamara (52) i Sanna Sagnang (35) viuen a Masarac i, per assegurar-se un futur millor, desitgen quedar-s'hi. La feina de camp que fan aquí també la feien a Gàmbia, una terra molt fèrtil regada pel riu i on el 75 % de l'economia depèn de l'agricultura, sobretot del cacauet i, en menor mesura, de la pesca i el turisme. Només algun ha treballat en alguna feina diferent al seu país: en Sarjo, per exemple, abans de venir cap a Europa, va estar tres anys treballant en una ONG. La seva tasca consistia a ensenyar a llegir, escriure i nocions bàsiques de matemàtiques a les dones del seu poble; i en Saikou treballava en una botiga de roba i es dedicava a cosir.

La majoria dels gambians amb els quals he parlat no han estat escolaritzats, procedeixen de petits pobles, lluny de la capital, i no han tingut accés a l'educació. Un parell han estudiat a una escola alcorànica fins els di-

Un grup de veremadors durant la temporada de veremes a Mollet de Peralada. Any 2019.
PROCEDÈNCIA: Arxiu celler La Vinyeta.

vuit anys. Un altre, nascut a Serekunda, la ciutat més poblada de Gàmbia, a l'escola anglesa.

Un habitatge precari. Em comenten els seus problemes per aconseguir un habitatge en condicions, ja que gairebé ningú els en vol llogar cap. De fet, la casa que comparteixen a Masarac està en unes condicions deplorables, segurament no compleix amb els requisits d'habitabilitat. Altres, els que ja fa molts anys que viuen per aquí, han aconseguit una llar en condicions.

Es queixen del difícil accés que tenen a cursos de català, que normalment es fan a Figueres, pel problema que suposa anar i tornar de la capital, ja que el transport públic és molt escàs. Per això opten per fer autoestop, però, és clar, mai no saben quanta estona s'hi estaran, esperant que algú els porti i els torni. També expliquen que darrerament hi ha molts controls de policia a Figueres i els que encara no tenen papers tenen por d'anar-hi. La majoria es desplacen a la feina en bicicleta. Tenir una moto

o un cotxe i un carnet de conduir vàlid és un luxe.

Una llarga odissea. El viatge que van haver de fer tots ells per arribar a Europa va ser llarg o molt llarg. Recórrer els més de 5.000 quilòmetres que separen Banjul, la capital de Gàmbia, del Mediterrani no és tasca fàcil sense mitjans econòmics. La majoria va fer aquest viatge en cotxe, en bus i a peu fins a Líbia, on van treballar un temps per aconseguir els diners per pagar la pastera que els va portar fins a Sicília, on es van quedar un temps. Per fer el trajecte Banjul-Europa s'hi van estar entre tres mesos i cinc anys. Un d'ells va fer la ruta des de Gàmbia pel Senegal, Mauritània i, des d'allà, en pastera fins a les Illes Canàries. Un cop a territori europeu, van fer servir diferents mitjans de transport—amb el risc que els podien detenir en qualsevol moment— fins arribar a Masarac. I per què aquí? Doncs perquè ara fa molts anys en Mahamadou Bayo —que va morir no fa gaire a Gàmbia— va venir a petar a aquest poble

i, a poc a poc, hi van començar a venir més gambians, amb la seguretat de tenir un lloc per viure.

La integració d'aquest col·lectiu a la societat catalana és molt limitada, ja que la majoria no es relacionen amb ningú fora de la seva comunitat, ni fan activitats socials, i parlen amb dificultat l'espanyol i escassament —o gens— el català. Només hi ha un gambià que viu a Sant Climent que s'ha casat amb una noia catalana i tenen dos fills.

I quina és la situació actual a Gàmbia? Doncs, el 2016 el president Jammeh va convocar eleccions amb la certesa que les guanyaria, però les va perdre i es va negar a abandonar el poder. Va haver d'intervenir militarment la CEDEAO (Comunitat Econòmica d'Estats de l'Àfrica Occidental) perquè Adama Barrow, el guanyador de les eleccions, n'assumís per fi la presidència el gener de 2017. Des de llavors el nou president ha derogat nombroses lleis socials restrictives que havien estat imposades per Jammeh, de caràcter fortament islamista, i està apostant per la modernització del país.

Durant segles els països colonialistes occidentals ens hem beneficiat amb el saqueig, l'abús i l'explotació de les persones i els recursos naturals dels països africans —i no només—, gràcies als quals avui podem gaudir de la nostra 'societat del benestar'. Tenim un deute amb aquestes persones que venen a Europa fugint de la misèria i buscant una vida millor. Ja és hora que els països de l'anomenat 'primer món' comencem a retornar els beneficis del nostre espoli a aquests immigrants i exiliats africans, ajudant-los en la seva educació i integració, atenent les seves necessitats, proporcionant-los un habitatge digne, facilitant-los contractes laborals i papers... Aquests gambians són persones amables, simpàtiques i poc conflictives i es mereixen una oportunitat 🇬🇪

Drets, en Musa Kamara, l'Ederesa Keita, l'Ibrahim Kamara, en Sanna i en Musa Sagnang. Ajupits, l'Adama Susso i en Sarjo Sidibeh.

Llibres per anar de viatge!

VIES CAP A LA EUROPA MODERNA

L'exprés de París és el nou llibre de Xavier Febrés, un assaig que descriu la lenta i accidentada construcció de la línia ferroviària de Barcelona a França per Girona, com la connexió internacional dels trens a Portbou que va consagrar l'entrada del país en la moderna era industrial, així com el lligam directe amb París. El llibre dibuixa una trepidant història social fins avui mateix, amb la implantació de les línies d'alta velocitat i la modernització pendent de la xarxa de rodalies.

UN LLIBRE DE VIATGES AMB VEUS PRÒPIES

Pugem al tren amb J.N. Santaclàudia per viatjar de Shanghai a Sant Petersburg amb el nou volum de 'Narratives': *Un viatge en tren*. De les notes del viatge que va fer fa uns anys l'autor, ara n'ha sortit aquest llibre que té com a part essencial les converses amb persones que va conèixer al tren –als trens– al llarg del camí o durant les seves aturades a Shanghai, Hangzhou, Xi'an, Beijing, Irkutsk, el llac Baikal, Krasnoiarsk, Iekaterinburg, Nijni Nóvgorod, Moscou i Sant Petersburg.

eg

EDITORIAL GAVARRES

www.grupgavarres.cat

PATRIMONI

ROSER BECH PADROSA > COORDINACIÓ

ARQUITECTURA

El claustre de Sant Domènec 70

GERARD BOTO VARELA [León, 1967. Doctor en Història de l'Art]

ARQUITECTURA

Búnquers nazis a l'Albera i les Salines 72

GUERAU PALMADA [Banyoles, 1974. Historiador de l'art]

HISTÒRIA

Camí de la Jonquera a Espolla 74

LLUÍS SERRANO [Figueres, 1975. Historiador]

HISTÒRIA

El republicanisme a l'exili 76

ANNA PI VILÀ [Vilopriu, 1985. Llicenciada en Història]

MÚSICA

Joan Tomàs a l'Alt Empordà 78

LILIANA TOMÀS I ROCH [Barcelona, 1969. Comissària de l'Any Joan Tomàs]

FAUNA

El cucut i la puput 80

PONÇ FELIU [Girona, 1975. Biòleg]

L'hiperic o pericó florit.

PROCEDÈNCIA: Associació Flora Catalana (www.floracatalana.cat).

PLANTES I REMEIS

L'herba de Sant Joan 82

ANNA M. OLIVA [Torroella de Montgrí, 1966. Biòloga]

El claustre de Sant Domènec

AQUESTA OBRA ÉS EL TESTIMONI DE LA RELLEVÀNCIA MEDIEVAL DE PERALADA, QUE VA ADQUIRIR TOT UN NOU SENTIT PELS VEÏNS DE LA VILA EN LA CONTEMPORENÈITAT

Gerardo Boto Varela > TEXT

A Peralada, l'anomenat claustre de Sant Domènec, tal com ha arribat fins avui, no manté relació amb cap oficina canònica o monàstica perimetral. Ha desaparegut la delimitació murària i circulatòria dels passadissos perpendiculars que caracteritzen tot pati porticat monàstic. Aquesta obra, avui descontextualitzada, va adquirir el seu aspecte actual després de l'enderrocament de l'edifici religiós, en irrefrenable decadència des dels anys trenta del segle XX, i consumada entorn de 1950.

Aquestes arcades claustrals exemptes han sobreviscut els últims setanta anys sense el priorat que les va requerir i justificar. La seva conversió en un objecte exempt, observable des dels seus quatre angles i estimable en el seu anvers extern

tant com en el seu revers intern, com una mànpara permeable, amb prou feines perfila un espai obert cap al cel. En el passat, pel mig dels arcs, es veien les edificacions que l'envoltaven. Amb el seu aspecte actual, el claustre de Sant Domènec inverteix la idiosincràsia de qualsevol galeria claustral i la seva genuïna naturalesa funcional. Totes les arcuacions de patis monàstics van néixer com a pantalles d'obertures successives que ritmaven, protegien i il·luminaven la deambulació ritual i quotidiana de monjos, monges i canonges.

A Sant Domènec de Peralada, l'obra, tal com s'ha conservat, es desentén del seu origen pràctic. De fet, ha adquirit un valor plàstic autosuficient, malgrat haver vist menyscabat el seu valor i sentit històric.

És l'estima per les seves qualitats formals –i no necessàriament perquè s'apreciï com a testimoniatge documental d'un pretèrit i desmantellat establiment religiós– el que en justifica la conservació, la rehabilitació material i un nou èmfasi en la vàlua intrínseca. Aquesta òptica, completament contemporània, i en res compatible amb els criteris medievals, ha convertit les arcuacions en motiu d'esbarjo estètic, després d'haver despertat els

anys setanta del segle XX una espontània estima de la població de Peralada, d'adults i de jovent. A diferència del que succeeix a les finques de potentats provençals, nord-americans o catalans –per exemple, Mas del Vent a Palamós, Vora el Ter a Camprodon, MariCel a Sitges–, el claustre de Sant Domènec no s'ha conservat pel dictat d'un gust burgès que disloca, tergiversa i banalitza el sentit i valor dels circuits claustrals. A Peralada la decisió de la conservació del conjunt ha estat i és col·lectiva, municipal, administrativa, i no particular i plutòcrata. No obstant això, el nou aprecí, la nova significació del conjunt com una fita urbana i un escenari pintoresc de la memòria dels veïns, es va anar il·luminant dècades després que els burgesos compressin i esmunyissin claustres llenguadocians o castellans.

El desaparegut conjunt claustral.

L'anomenat claustre de Sant Domènec de Peralada és avui una construcció constituïda per quatre arcades perpendiculars que conformen una planta rectangular –cinc arcs en els costats més curts i sis arcs en els més llargs–. Es recolza sobre un sòcol continu, que només s'interromp en el flanc oest per facilitar l'accés a l'àrea interna del quadrilàter.

En els quatre angles es van muntar sengles pilars, amb cinc o sis filades des de l'empit fins als cimacis, alguns d'aquests substituïts en restauracions recents. En aquests pilars angulars que tanquen els extrems de cada arcada

A l'esquerra, el claustre a principis del segle XX. Al detall, capitells del claustre romànic de Sant Domènec de Peralada, del segle XII, a l'antic convent dels Agustins.

PROCEDÈNCIA: Ajuntament de Girona. CRDI.

s'integren les bases i capitells i s'adossen parells de columnes. Entre els pilars se succeeixen parells de columnes, proveïdes de les seves respectives bases i capitells, sobre les quals carreguen arcs de mig punt rebaixats, forma inusual com s'ha reiterat des del segle XIX. Sobre aquests, en els carcanyols, es van disposar carreus triangulars i maons amb el propòsit de generar un pla sobre el qual s'assenten les filades de carreus –avui només dues filades en uns costats i tres en uns altres– que conclouen l'altura del conjunt. La irregular disposició de la major part d'aquests carreus i l'ús abundós de maons i maçoneria corrobora que aquests segments de murs tal com els veiem avui van ser remuntats en els anys setanta del segle XX, extrem confirmat per fotografies recentment adquirides pel mateix Ajuntament de Peralada.

La construcció de carreus ben escai-rats que es conserven a sobre dels arcs difereix de la configuració dels sòcols dels quatre costats. La maldestra remodelació dels pedestals es va operar al mateix temps que es reinstal·laven bases, fusts, capitells i cimacis i, tal vegada, també quan es disposaren els arcs

en forma de semicercle rebaixat, perfil geomètric que no puc atribuir a la pèrdua o supressió de dovelles sinó a una decisió deliberada. Aquests pedestals aparellats amb maçoneria, carreuats i carreus, trencats, reaprofitats del mateix solar més que no pas traslladats des d'un altre lloc, amb l'empit regular i horitzontal, per a asseure adequadament i homogeniament tota la columnata, presentaven a la fi del segle XIX la mateixa configuració que avui, com es confirma per fotografies realitzades entre 1886 i 1923.

Canvis en l'ús. Les fotografies de Josep Pitchot (1886), Josep Maria Cañellas (1888-1889), Adolf Mas (1907), Josep Salvany Blanch (1912) i Rossend Flaquer Barrera (1923) mostren l'estat de les galeries quan encara eren un veritable claustre. A finals del segle XIX el convent dominic, després d'haver perdut la condició conventual arran de l'exclaustració de 1835, va assolir dues funcions simultàniament: una part del pati era hospital i l'altra, caserna de la Guàrdia Civil.

La posició, faigó i material del sòcol dels capitells i dels arcs eren ales-

hores els mateixos que continuen presentant avui. Les galeries, o almenys la septentrional, estaven cobertes amb una volta de secció carpanell amb llunetes, ajustada al perímetre extern de cadascun dels arcs. Resultava un pati de limitades dimensions i lluminositat. Aquesta galeria de tramuntana carregava amb un segon pis, el mur del qual es va fabricar amb filades de carreus regulars. Les quatre primeres filades es perllongaven en el costat oest, i carregaven sobre els arcs i probablement també sobre voltes; en aquest costat occidental el segon

pis presentava una galeria oberta contínua, de manera que les habitacions estaven reculades respecte al perfil de tancament del pati. Per la seva banda, la galeria meridional estava coronada per un mur de maçoneria, del tot aliè a l'obra aparellada en els costats anteriorment referits; sobre aquesta galeria sud no existia un segon pis, de manera que servia de corredor exterior entre les dependències de les crugies occidental i oriental. La galeria de llevant també tenia un segon pis, però la fotografia de Salvany no permet advertir si el seu mur estava aparellat amb carreus o amb maçoneria. En tot cas, la porta que s'hi endevina, així com la morfologia de finestres i vans de la galeria de ponent presentaven uns perfils de tradició classicista, no atribuïbles a eventuais alteracions consumades després de la desamortització de 1835 i la consegüent conversió en caserna i hospital. Tot plegat, permet assegurar que aquestes parts altes de la fàbrica es van executar, com les voltes de llunetes, en el segle XVI, conseqüència per tant de la presa de possessió per part dels dominics el 1578, de la mà de Francesc de Dalmau, vescomte de Rocabertí.

Les quatre galeries del claustre de Sant Domènec, recentment restaurades, es presenten com una escultura monumental rodejable, tot una icona per al poble de Peralada del futur // PROCEDÈNCIA: Ajuntament de Peralada.

PATRIMONI FAUNA

El cucut i la puput

DOS BONICS OCELLS NOSTRATS, DE NOMS ONOMATOPEICS QUE SOVINT GENEREN CONFUSIÓ, QUE PODEM VEURE A LA COMARCA EMPORDANESA SOBRETOT DURANT LA PRIMAVERA

Ponç Feliu > TEXT // Josep Bosch Darné > FOTOGRAFIA

Hi ha pocs ocells tan coneguts i recitats per poemes, per cançons o per dites populars com cucuts i puputs. Tanmateix, sovint es confonen entre ells, sigui pel nom o bé pel cant. Ambdues espècies es reproduïxen a l'Empordà, on són presents entre març i setembre. La resta de l'any el passen al continent africà. No obstant això, algunes puputs romanen tot l'any a les nostres terres, resistint com poden les fredorades i tramuntanades hivernals, cada vegada més escasses, tot sigui dit.

Un dels aspectes més singulars d'aquests ocells és el seu cant, que es pot confondre. El cucut fa un reclam bisil·làbic, un 'cú-cut' amb la primera nota més elevada que la segona, la qual és més feble i descendent. De fet, és el típic cant que sempre sentirem als rel·lotges de paret i en algunes pel·lícules

o dibuixos animats. És un so típicament primaveral.

El cucut és un ocell de mida mitjana, com un colom. Té tonalitats grises, tant el mascle com la femella, si bé algunes femelles presenten una coloració diferent, més bruna o fins i tot rogenca. A les parts ventrals, el cucut hi té un seguit de franges fosques, unes llistes fines que li defineixen un pit ordenat i elegant. Quan el veiem aturat, té un aspecte alacaigut i mandrós. En vol, és feixuc i pesarós i sovint s'esmuny entre els arbres del bosc, el seu hàbitat preferit. El seu bec és curt i robust; és la seva eina per cercar aliment, com són cucs, insectes de mida mitjana o molt sovint erugues. Els cucuts són grans consumidors, per exemple, de la processonària que tant ens maltracta els pins i tota mena de coníferes.

Un ocell paràsit. Una altra gran singularitat del cucut és que es tracta d'un dels únics ocells paràsits que tenim a Europa –un altre n'és el seu cosí proper, el cucut reial–. I què vol dir ser un ocell paràsit? Doncs que té una subtil estratègia de reproducció; el cucut no fa niu, sinó que cerca nius d'altres ocells de mida més menuda –tallarols, bosquetes, boscarles...– i, un cop aquests han post els ous, el mascle de cucut els empaita i els distreu, per atraure'ls fora de casa seva. En aquests moments la femella, ben discretament, com un lladre en plena feina, s'esmuny fins al niu i hi pon un ou. I així reiteradament, semblant ous ací i allà. Ous que, al cap d'una setmana, esclouran amb èxit. Un cop el pollet de cucut haurà nascut, començarà també a ser murri com els seus pares. Amb instint, destresa i força, empe-

Una puput adulta alimentant un poll de puput ja força crescut.

nyerà els ous —o petits pollets—, fills dels seus nous pares adoptius, niu avall, fins a quedar-se sol com a únic rei del niu. Els pares postissos l'alimentaran, ignorant que no es tracta d'un seu fill sinó d'un intrús nouvingut, fins que el cucut creixerà i creixerà. Gros com és un cucut, molt sovint serà molt més gran de mida que els seus padrestres, però aquests seguiran proporcionant-li aliment, aliens a la veritable història que ha tingut lloc en aquella llar. I així perduran generacions i generacions de cucuts murris, paràsits, mandrosos, piratejant la feina d'altri.

Les puputs, per contra, fan niu en forats, sigui en arbres, sigui en parets de masos o cases velles. A voltes també en caixes niu. Si mai en trobeu una, no us acosteu a molestar-les, però tampoc ho feu perquè quedareu embofegats d'una pudor penetrant. Els seus nius són molt pudents, certament. Hi ha una expressió popular que diu 'això put com una puput'. Ves a saber si el nom li ve del cant o potser d'aquesta fortor que emet aquesta bèstia alada. Més enllà de la pudor, la puput té una coloració meravellosa. De tonalitats brunes al cos, té una cresta eminent que combina els tons marronosos i carbasses amb alguna ploma negra i blanca. En vol, té les ales arrodonides, com una papallona, amb una mescla de franges negres i blanques. A més, la puput té el bec llarg i ganxut, que fa servir per alimentar-se del seu menjar predilecte: cucs, formigues i cuques, larves d'escarabat i tota mena d'insectes que sol

cercar tot caminant per terra, en llocs oberts o pel sotabosc poc dens.

Un cant seductor. El cant de la puput és ben diferent del que emet el cucut. En aquest cas fa tres notes, de la mateixa freqüència, to i longitud: 'pu-pu-put'. L'emet també a la primavera, de març a juny, però no pas per enredar altres moixons, sinó per atraure les femelles. De fet, a l'Empordà la puput se sol anomenar en masculí —el puput— i porta encara més enllà la confusió d'aquests dos interessants ocells. Una dita popular juga amb la puput i també amb un altre ocell comú i ben conegut, la garsa: 'La puput diu a la garsa: què hi fas aquí tu garsa? I tu, puput?, la garsa li diu'.

El millor moment per sentir els cucuts i les puputs és a la primavera, a partir del mes de març. Ambdós arriben llavors del continent africà, on han passat l'hivern entre fèrtils terres curulles d'insectes durant la temporada de pluges africana, mentre aquí maldàvem per superar la fred, orfes d'insectes i altres aliments per a ocells d'aquesta mena. Durant abril i maig encara els sentirem cantar, però a partir del mes de juny i a l'estiu ja seran més discrets i escadussers. De fet, el cucut ja enfil·larà aviat el viatge de

retorn cap a l'Àfrica a partir del mes de juliol, i rarament en veurem cap passat l'agost, mentre que algunes puputs més agosarades romandran aquí durant la tardor i fins i tot a l'hivern, especialment els darrers anys en què els hiverns han estat més suaus. Durant les seves migracions, han de travessar mars i deserts, colls de muntanya i ciutats, superant tempestes, pluges i ventades; és un veritable miracle que puguin fer aquests viatges amunt i avall, només proveïts de plomes i d'unes petites reserves de greix que els serviran d'energia per resistir hores de vol entre obstacles.

Malauradament, tant la puput com el cucut són cada vegada més escassos a les nostres terres, per diferents raons, i no pas totes pel fet de fer perilloses migracions o passar l'hivern en terres africanes incertes, on sovint se'ls caça. A casa nostra cada vegada cuidem menys els ocells insectívors, sigui per l'excessiva aplicació de pesticides i insecticides als camps, sigui per l'eliminació de les valuoses fileres arbustives entre conreus per augmentar la superfície productiva, sigui per la pèrdua de forats en arbres morts que es tallen o d'orificis i esclatxes en masos i cases que es restauren... Sigui com sigui, hem de fer el que calgui per poder conservar aquestes dues joies de la nostra avifauna, que formen part del nostre patrimoni, tant el natural com el de la saviesa i coneixement popular 🐦.

Al detall, un cucut en ple vol. Al costat, cucut juvenil alimentant-se d'un ortòpter.

Un grup de persones envoltant l'animal mort pel carnisser damunt d'una fusta, durant la matança del porc a can Comellas d'Avinyonet de Puigventós. Dècada de 1950 // PROCEDÈNCIA: Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà.

PROPER DOSSIER EL PORC I ELS EMBOTITS

EN EL PROPER DOSSIER REVIUREM LA TRADICIÓ ANCESTRAL DE MATAR PORC, UNA PRÀCTICA FAMILIAR QUE A CASA NOSTRA S'ESTÀ PERDENT DES DE FA UNS ANYS. RECUPERAREM NOMS DELS ESTRIS QUE S'UTILITZEN, DELS BUDELLS, DE LES PECES DE L'ANIMAL, DELS INGREDIENTS PER FER ELS EMBOTITS, DELS ÀPATS DEL DIA DE LA MATANÇA... TAMBÉ DE DITES COM 'A CADA PORC LI VE EL SEU SANT MARTÍ' I PARLAREM AMB MATADORS, MOCADERES I AMB ALGUNES DE LES POQUES FAMÍLIES QUE CADA ANY, A L'HIVERN, ENCARA MANTENEN AQUEST RITUAL. A MÉS A MÉS ANIREM A TROBAR ALGUNES DE LES CARNISSERIES ON ENCARA AVUI SEGUEIXEN ELABORANT ELS EMBOTITS COM ES FEIEN ABANS.

**A PARTIR DEL 22 DE DESEMBRE DE 2023,
A LA VENDA EL NÚMERO 30**

NOTA: SI DISPOSEU D'IMATGES ANTIGUES RELACIONADES AMB AQUEST DOSSIER US AGRAIREM QUE CONTACTEU AMB L'EDITORIAL (972 46 29 29 / alberes@grupgavarres.cat)

VINYES DELS ASPRES

Vine a conèixer-nos

Cantallops - Alt Empordà

Per visites: 619 741 442

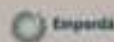
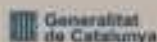
vinyesdelsaspres@vinyesdelsaspres.cat

Busca'm, escaneja'm i coneix el patrimoni de l'Alt Empordà

Projecte d'ubicació de patrimoni alt empordanès

www.ubi.cat

Activitat impulsada en el Projecte de innovació, formació i desenvolupament del patrimoni cultural i turístic de l'Alt Empordà, cofinanciat en un 80% pel Fons Europeu de Desenvolupament Regional i l'Alt Empordà, en el marc del Programa Operatiu FEDER de Catalunya 2014-2020, de l'Àrea de Cooperació i Gestió de Recursos Ambientals i Territorials i promoció i recuperació de recursos.